

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Kristýna Kuchaříková

Speciální pedagogika pro 2. stupeň základní školy a středních škol a Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Interpretace Zahradníčkovy básnické skladby La Saletta v kontextu básnických reakcí na konec II. světové války

Olomouc 2021

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Jakubíček, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Interpretace Zahradníckovy básnické skladby La Saletta v kontextu básnických reakcí na konec II. světové války“ vypracovala samostatně po konzultacích s mým vedoucím práce a s použitím odborné literatury a dalších zdrojů, které jsou uvedeny na konci práce.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Danielu Jakubíčkoví, Ph.D. za odborné vedení této práce, cenné rady a laskavý přístup.

Obsah

Úvod	5
1 Reakce na konec II. světové války v české literatuře	6
2 Dílo Jana Zahradníčka	10
3 Básnická skladba La Saletta	16
3.1 Interpretace skladby	16
3.2 Jazyková stránka skladby	23
3.2.1. Hlavní téma a motivy skladby	24
3.4 La Saletta v kontextu básnických reakcí	28
Závěr	32
Seznam použité literatury:	33
Anotace.....	35

Úvod

V české literatuře nalezneme několik autorů, kteří se ve svých dílech nebáli vyslovit kritiku k vývoji poválečné společnosti a materialismu. Jedním z nich byl také Jan Zahradníček. Ve své bakalářské práci se budu věnovat právě básníku Janu Zahradníčkovi, jednomu z nejvýznamnějších českých autorů křesťansky orientované poezie a jeho básnické skladbě *La Saletta*, která vyšla v roce 1947 a reagovala na poválečnou situaci u nás, čímž si vysloužila také pozornost literárních kritiků.

První kapitola bude pojednávat o reakcích na konec druhé světové války v české literatuře. Stručně v ní nastíním atmosféru doby, kuse představím poválečnou prózu, zmíním také literární spolky a sdružení, které v té době působily. Pak se zaměřím na poválečné reakce básníků, zvláště pak autorů křesťansky orientované poezie.

Další kapitolu budu věnovat tvorbě Jana Zahradníčka. Zahradníčkova tvorba je rozdělena do pěti etap, představím jednotlivé etapy jeho tvorby, podrobněji se však budu věnovat jeho tvorbě 40. – 50. let, tedy jeho tvorbě v období druhé světové války a v období po válce, kdy byla vydána také jeho skladba *La Saletta*.

Na samotnou básnickou skladbu *La Saletta* se zaměřím ve třetí kapitole, ve které analyzuji a interpretuji jednotlivé zpěvy skladby, budu se zabývat jazykovou stránkou skladby, převážně pak jejím hlavním tématem a motivy. Pro tvorbu Jana Zahradníčka, jakožto katolického básníka, je více než příznačné, že je bohatá na křesťanské motivy. Mimo tyto motivy se tudíž zaměřím na motivy reagující na situaci po válce. Dále se budu věnovat autorům a dílům, které jsou Janu Zahradníčkovi a jeho skladbě *La Saletta*, co se týče hlavního tématu, motivů a myšlenek, blízká.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat a interpretovat básnickou skladbu *La Saletta* a zasadit ji do kontextu básnických reakcí na konec druhé světové války a vývoj politické situace a společnosti po druhé světové válce.

1 Reakce na konec II. světové války v české literatuře

V poválečném třiletí, často nazývaném přechodným obdobím, se rozhodovalo o československé budoucnosti. Společnost byla rozdělena na dvě skupiny, první sympatizovala se západním pojetím demokracie, ta druhá podporovala socialistickou vizi společnosti. Soubor těchto skupin zasahoval do všech oblastí, zvláště pak do umění a nevyhnul se ani literatuře. Česká společnost vnímala umělce, obzvláště spisovatele, jako jakési strážce mravních hodnot a interprety politických idejí. Očekávalo se od nich, že dají přednost věcem veřejným před jejich vlastní tvorbou. Estetika se tímto proměnila v politiku. (srov. EMMERT., 2012).

S odsunem Němců prakticky vymizela německá literatura z českých zemí. Spisovatelé se snažili navázat na předválečnou literaturu, nejčastěji však psali o bolestech a hrůzách druhé světové války, někteří se vraceli i před válku, psali o období mobilizace nebo o rozpadu předválečného Československa. Mnozí autoři psali o zklamáních ze západu a ve svých dílech vyjadřovali své sympatie k Sovětskému svazu. Přišla také vlna děl, která za války nesměla být vydávána, k čemuž výrazně přispělo zrušení cenzury. (srov. JANOUŠEK A KOL., 2007).

Co se týče prozaických žánrů v české poválečné literatuře, objevovaly se zde snahy hlavně o historickou prózu, převážně pak o alegorické a historické povídkové soubory a romány. Velmi častá byla tematika války, nacismu a holocaustu. Mezi významné autory patřil např. Milan Jariš se svým povídkovým souborem *Oni přijdou*, ve kterém líčil své postřehy z koncentračního tábora Mauthausen. Jiří Weil v románu *Život s hvězdou* vyprávěl o bezbranném židovském úředníkovi a jeho zápasu s nacistickou mašinerií. Vyšla také *Reportáž psaná na oprátce*, což jsou zápisky Julia Fučíka, které si zapisoval, když byl vězněn nacisty. Jan Drda v souboru povídek *Němá barikáda* zase zachytil boj českého lidu s fašismem. Povídky pojímají období druhé světové války, které vrcholí Pražským povstáním. (srov. MACHALA A KOL., 2015)

K dalším známým autorům poválečných historických románů patří např. František Kubka, autor románů *Palečkův úsměv* a *Palečkův pláč*, které napsal již období německé okupace, ovšem vydány mohly být až po válce. Dalšími byli např. Miloš Kratochvíl se svým románem *Král obléká Halemu*, výše zmíněný Jiří Weil, autor románu *Makanna – otec divů* nebo Ivan Olbracht, který napsal román *Dobyvatel*. Ačkoliv se tyto romány přímo netýkaly tématu války, můžeme v nich nalézt alegorii na období okupace. (srov. MACHALA, A KOL., 2015).

V tomto období nad prózou a dramatem však výrazně dominovala poezie. Vycházely verše psané za německé okupace, ale stejně velkým impulsem pro nové básně byla spontánní odezva na osvobození Československa. Básníky píšící v poválečném třiletí dělíme do starší básnické generace a nové básnické generace. (srov. LEHÁR, 2004).

Ze starší generace básníků např. Stanislav Kostka Neumann reagoval na události z Mnichova z roku 1938 ve své básnické sbírce *Bezedný rok*. Josef Čapek zase přispěl tematikou koncentračních táborů ve sbírce *Básně z koncentračního tábora*, které sepsal jako vězeň v koncentračním táboře Sachsenhausen. Jaroslav Seifert ve vlastenecké sbírce *Přilba hlíny* vyjadřoval obdiv a úctu k mužům, kteří bojovali za naši vlast a zároveň zde kritizoval válku a pacifismus (srov. FORST, 1985).

K této generaci básníků řadíme také autory křesťansky orientované lyriky. „*Válečný prožitek sám o sobě nabýval mnoha rozměrů. Na jedné straně vyvolával tendence směřující k hledání metafyzických a transcendentních jistot, na straně druhé nesmírnost válečného utrpení implikovala otázku po samé existenci Boží.*“ (JANOUSEK A KOL., 2007. str. 154)

Toto tvrzení dokazuje např. dílo básníka Vladimíra Holana, konkrétně lyricko-epická báseň *Panychida*, kde si pokládal otázku týkající se Boží existence, na kterou si později sám odpověděl, že Bůh není, když dopustil takové utrpení. Spíše, než v Bohu hledal své odpovědi v poválečném nadšení. Podobně na tom byl i František Hrubín, jehož poetika se postupem času proměnila. V roce 1940 sice vyšla jeho katolicky orientovaná meditativní sbírka *Včelí plást*, ale v roce 1945, snad ze zklamání z druhé světové války, vydal zcela nenáboženskou poemu *Jobova noc*. Setkáváme se zde s postavou jménem Job, což je zároveň jméno starozákonního proroka. Ve skladbě je ale zdůrazněno, že se o biblickou postavu nejedná.

František Halas byl všeobecně považován za morální autoritu, ale v jeho dílech této doby se objevovala spíše skeptičnost ke křesťanským hodnotám, protože ani po tolika tragických událostech se lidé nenavrátili k Bohu.

Našli se však také autoři, pro které byla víra v Boha odpovědí na existenciální otázky a odpověď na smysl válečného utrpení. K těmto autorům se mimo Jana Zahradníčka řadil např. Ivan Slavík, který v roce 1947 debutoval sbírkou *Snímání*, která vznikla už za války. Realita ve Slavíkově poezii nebyla idylická, bez servítek ukazoval v básních lidské

utrpení, snažil se pochopit duchovní podstatu člověka a hledat kontrast mezi dobrem a zlem.

Kontrast mezi dobrem a zlem vnímal i básník Antonín Bartušek. Ve své prvotině *Fragmenty* i v později vydané sbírce *Sudba* situoval vlastní válečný prožitek do kontextu víry. Víra v Boha, věčný život a nesmrtelnost duše mu byla útěchou v utrpení. Přesto se ve sbírkách nachází úzkostné myšlenky a nepochopení lidského smýšlení a jednání v případech válečných událostí (srov. PUTNA, 2010).

Co se týče křesťansky orientované lyriky, tak stojí za zmínku jistě také Vladimír Vokolek. Ten ve svých dílech bránil chudé, válku vnímal jako skutečnost, že absurdita a zvrácenost zvítězila nad lidstvím. V jeho básních se často můžeme setkat s apokalyptickými obrazy a motivy, které jsou nejvýraznější v jeho sbírce *Cesta k poledni*.

S těmito obrazy se setkáváme také ve sbírce *At' zkamení* od básníka a překladatele Josefa Kostohryze. Ze sbírky je patrné, že svou křesťanskou spiritualitu budoval na troskách všech svých nadějí, na zklamáních a znechucení lidského jednání, pramenící z válečných událostí. S nadějí se obracel k Bohu, ke kterému přicházel jako hříšník doufající v Boží milosrdenství.

Dalšími představiteli křesťansky orientované poezie byli např. Zdeněk Rotrekl, František Daniel Merth, Robert Konečný nebo Bohuslav Reynek. Po únoru 1948 byla ale křesťansky orientovaná literární tvorba zakázána, jelikož komunisté, kteří přišli k moci, viděli v křesťanství ideologického odpůrce (srov. MED, 2004).

Nová básnická generace byla ve znamení skupinové diferenciaci. V této době působilo hned několik literárních a uměleckých skupin jako např. Dynamoarchaisté, Syntetičtí realisté, Surrealisté a další.

Jedna z nejznámějších byla skupina Ohnice, což byla skupina mladých básníků hlásící se k odkazu Jiřího Ortena. Vyznávali teorii nahého člověka, což znamenalo, že se snažili o apolitičnost, vyznávali že se umělec má oprostít od ideologií nebo jakéhokoliv politického přesvědčení. Mluvčím skupiny byl Kamil Bednář a mezi další významné členy patřili Josef Hiršal, Bohumila Grogerová, Miroslav Holub nebo Ivan Diviš.

Nejvýznamnější roli ale měla skupina 42, která se skládala jak z literátů, tak také z výtvarníků. Skupina 42 odmítala meditativní poezii skupiny Ohnice, inspirovala se

městskou civilizací. Umění podle představitelů této skupiny vznikalo jako obrana a svědectví lidské existence ve střetávání se se skutečností, které ji obklopuje a ohrožuje. Poetiku hledali v civilismu a každodennosti. Jejich tvorba se vyznačovala civilnějším jazykem, slangovými a hovorovými výrazy a inklinací k volnému verši. Na formování této skupiny se sice značně podepsala druhá světová válka, autoři se ale snažili také navázat na předválečné umělecké směry, a tudíž se jejich tvorba netýkala jen reakcí na válku. Po únoru 1948 se skupina rozpadla a na její odkaz navázali básníci tzv. poezie všedního dne.

Mluvčím této skupiny byl Jiří Kolář, autor sbírky *Sedm kantát*, ve které reagoval na konec druhé světové války a květnovou revoluci u nás. Oslavoval příchod Rudé armády a naději v lepší budoucnost viděl v socialismu. Do Skupiny 42 se ale zařadil sbírkou *Limba a jiné básně*, v níž se zračí typická mnoho vrstevnatost moderní civilizace a sbírkou *Ódy a variace*.

Dalším z představitelů byl např. Josef Kainar, V počátcích jeho tvorby, tedy po druhé světové válce, tíhnul k existencialismu. Jeho sbírka *Osudy*, ve které nalezneme, mimo jiné, také biblické motivy a postavy (Adam, Noe, Marie Magdaléna, Lazar), popisuje úděl moderního člověka v době zla, netečnosti, hrůzy z války a nejistoty míru. Sbírkou *Nové mýty* už byla výrazně ovlivněna poetikou Skupiny 42, zvláště pak báseň *Stríhali dohola malého chlapečka*. Kainar zde neopěvoval konec války ani sovětská vojska, která přispěla k osvobození Československa, naopak si hořce uvědomoval nebezpečí možné přicházející ideologie.

Ivan Blatný se do Skupiny 42 zařadil sbírkou impresivní lyriky *Tento večer*, ve které se snažil zachytit krásu všedních dní. Většina básní byla umístěna do jeho rodného Brna, které velmi obdivoval.

Dalšími představiteli byli např. Jiřina Hauková, pro jejíž sbírku *Cizí pokoj* je charakteristická poetika Skupiny 42 a Jan Hanč, který přispěl básnickou sbírkou *Události* (srov. JANOUŠEK A KOL., 2007).

2 Dílo Jana Zahradníčka

Jan Zahradníček je velmi výraznou, ne-li tou nejvýraznější osobností české katolické a spirituální poezie. Pojmy spirituální poezie a katolická poezie se často zaměňují, přestože se určitým způsobem liší. Spirituální poezie byla sice součástí katolické poezie, nesloužila však primárně k evangelizaci, tedy k šíření katolické víry, autoři dokonce ani nemuseli být tohoto vyznání. Tato poezie se prolínala s dobou a různými uměleckými směry, také měla za cíl přiblížit se širšímu okruhu čtenářů, nejen čtenářům věřícím a vyvolat v nich nějaký duchovní prožitek, což znamená, že její hlavní funkce byla estetická. V české literatuře se spirituální poezie začala objevovat ve 30. letech 20. století a mezi její významné představitele řadíme např. básníky Františka Halase, Vladimíra Holana, Viléma Závadu, Václava Renče a mnoho dalších (srov. PUTNA, 2010).

Tvorbu Jana Zahradníčka můžeme rozdělit do pěti etap. (srov. PUTNA, 2010)

Počátek první etapy Zahradníčkovy tvorby je datován do roku 1930, kdy debutoval svou první básnickou sbírkou s názvem *Pokušení smrti*. Zahradníček v této sbírce plně úzkosti a existenciálních otázek hledal podobu své smrti. V této době se u nás plně rozvíjela ona spirituální poezie a sbírka má velmi blízko k tvorbě Františka Halase nebo Viléma Závady, kteří si ve své poezii také často kladli existenciální otázky. (srov. ROTREKL, 1991).

O rok později, roku 1931, vyšla Zahradníčkova sbírka *Návrat*, která byla věnována básníkovi platonické lásce Jitce Fučíkové. Sbírka nepůsobí již tolik truchlivým dojmem, naopak v ní můžeme vnímat změnu v Zahradníčkově vnitřním postoji. Básník se zde navrácí k Bohu, v němž spatřoval svůj původ i cíl, duchovno tak zvítězilo nad umělečností. (srov. FUČÍK in ZAHRADNÍČEK, 1947).

Druhá etapa tvorby Jana Zahradníčka znamenala drobnou proměnu jeho poetiky. Uvědomoval si, že víra je darem a nelze ji žít v ústraní, zdůrazňoval tak důležitost společenství. Zahradníček v této etapě vyjadřoval vděčnost nad vším, co Bůh člověku daroval, vděčnost za společenství, národ, domov, přírodu... Mísí se zde přírodní a spirituální lyrika, velmi zřetelně můžeme v této etapě vidět znaky spirituální poezie.

Do této etapy řadíme sbírku *Jeřáby*, která vyšla roku 1933. Autor se v této sbírce odpoutal od vnitřních zápasů a nejistot, jedná se tak o sbírku plnou vděčnosti a chvály. Sbírka *Žiznivě léto*, která vyšla o dva roky později, je na tom co do tématu nebo motivů

velmi podobně. Stupňuje se v ní Zahradníčkovu opojení z kosmu, země, přírody, zároveň ale také jeho touha po Bohu a po věčnosti. Tato etapa je završena sbírkou *Pozdravení Slunci* vydanou v roce 1937. Ačkoliv se v této sbírce, jako v těch předchozích, setkáváme s různými motivy vděčnosti a okouzlení, nalezneme zde i předzvěsti nelehkých časů. (srov. FUČÍK in ZAHRADNÍČEK, 1947).

Do třetí etapy bychom mohli zařadit Zahradníčkovu působení v letech 1940 – 1948. Dalo by se říct, že Zahradníček byl již zralým básníkem. V této etapě, kdy byl český národ v ohrožení, se Zahradníček obracel k naší zemi a národu. Zdá se, že právě tyto nelehké časy přiměly Zahradníčka, aby se obrátil také k našim patronům, českým světcům a prosil je o milost a přímluvu, což můžeme vidět ve sbírce *Korouhve*, která vychází roku 1940, tedy v době okupace, takže byla poznamenána válečnou cenzurou. (srov. MACHALA A KOL., 2015). První část byla věnovaná autorovým kořenům, jeho rodině a některým z jeho přátel, ve druhé části převažují náboženské motivy jako např. motiv chrámu, kříže, jeslíček, Velikonoc či biblického útěku do Egypta. V závěrečné třetí části se Zahradníček obracel právě k oněm českým světcům, ke kterým choval hlubokou úctu, konkrétně v básních *Svatý Vojtěch*, *Svatý Prokop*, *Svatý Jan Nepomucký a Svatý Cyril a Metoděj*. Zahradníček chtěl touto sbírkou patrně čtenářům dodat víru, optimismus a naději v to, že válka skončí a zároveň je vyzvat, aby se také neváhali obrátit k Bohu a k našim českým světcům. (srov. ZAHRADNÍČEK, 1940).

Roku 1944 vyšla Zahradníčkova sbírka *Pod bičem milostným*. (srov. ZEJDA, 2004). Sbírkou je nepochybně důkazem toho, že Zahradníčkova tvorba ve třetí etapě jeho působení nebyla jen jednotvárná, tzn. netýkala se jen spirituální poezie. Jan Zahradníček se zde trochu odpoutal od náboženských motivů, které se ve sbírce tak často, jako v jiných jeho sbírkách, neobjevují a vytvořil tak vzácnou sbírku české milostné lyriky, ve které se zrcadlí hluboká láska a úcta k jeho budoucí ženě Marii. Nejen v básni *Lásko, ó lásko* vidíme více než spirituálního básníka, muže bezmezně zamilovaného.

*Lásko, ó lásko, jak znal jsem tě vždycky,
jako měď zvučící, jak zvonec znějící byl bych,
a na přezky lesklé bych bez tebe v závisti hleděl,
na průvody, bubny a vytrubování...* (ZAHRADNÍČEK, 1944, s. 24)

Zahradníčkova po válce publikovaná poezie byla, podobně jako u ostatních autorů, silně ovlivněna válečným prožitkem. Zahradníček však vnímal válku jako zkoušku a Boží trest za to, že se lidé od Něj odvrátili, což ve svých dílech dával zřetelně najevo. V roce 1945 vyšla jeho sbírka *Žalm roku dvaadvacátého*, která byla inspirována událostmi po atentátu na Reinharda Heydricha (srov. ZEJDA, 2004). *Žalm roku dvaadvacátého* byl později zařazen do sbírky *Stará Země*, která vyšla roku 1946 a reflektuje smysl válečného utrpení. „*Sbírku Stará země lze chápat jako zápas o víru, která nalézá své sebepotvrzení v překonávání nevíry a v hledání smyslu každé jednotlivé oběti.*“ (JANOŮŠEK A KOL., 2007, s. 158).

Rozsáhlou báseň *Svatý Václav* můžeme označit za alegorii období okupace. Zahradníček svatého Václava spojil s Andělem pomsty, jeho praporec za znamení blížící se svobody.

„*Tebe že obhajovat*

já měl bych? A před kým? Proč?

Anděla pomsty, co špalírem zdechlin přiharcovat“ (ZAHRADNÍČEK, 1946, s. 21).

„*Korouhev tvá se dychtivě třepotá,*

je potřeba smrti tak jako života.“ (ZAHRADNÍČEK, 1946, s. 25)

Báseň vyšla roku 1946 a navazovala na výše zmíněnou sbírku *Korouhve*, kde se obrací k dalším českým světcům. Svatý Václav byl však pravděpodobně Zahradníčkovým oblíbeným světcem, vnímal ho jako bojovníka za českou státnost a za jednu z nejdůležitějších osobností českých dějin. V nejednom svém díle totiž na svatého Václava odkazuje a vybízí k opětovnému budování národa na svatováclavské tradici.

Čtvrtá etapa Zahradníčkovy tvorby se odehrává v období po 2. světové válce. Zahradníčkova poezie v této etapě dosahuje velmi očividných změn. „*Proměnila se básníková poetika: úsilí o ideovou přesvědčivost po tvarové dokonalosti.*“ (JANOŮŠEK A KOL., 2007, s. 159). V básních se již neobjevuje pravidelný rytmus, vázaný verš ani rým. Setkáváme se převážně s volným veršem, hymničnost a patos mizí, podobně jako pomalu se vytrácející interpunkce. Básně si zachovaly určitý bojovný ráz, ale převažují v nich hlavně obrazy temnoty, obrazy světa, ve kterém se lidé odvrátili od Boha a hrůzy z nastupující totality.

V této době vychází známá triáda Zahradníčkových sbírek *La Saletta*, *Rouška Veroničina* a *Znamení moci*. Ve skladbě *La Saletta*, která vyšla jako první z nich, „*Jan Zahradníček vyslovil nejplněji svůj vztah ke světu i člověku, jemuž hrozí pád do nicoty, neobnoví-li svůj vztah k Bohu.*“ (JANOŮŠEK A KOL., 2007, s. 159) Této sbírce se budeme podrobněji věnovat v následující kapitole.

Rouška Veroničina ve své době nebyla dostatečně doceněna, jelikož vyšla nedlouho po sbírce *La Saletta* a zůstala tak v jejím stínu odsouzena ke srovnávání (srov. ČERNÝ, 2001). Po formální stránce se sbírka *Rouška Veroničina* nejvíce podobá sbírkám z předchozích období Zahradníčkovy tvorby. Báseň *Vděčnost mrtvým*, která byla do sbírky přidána až roku 1984, je dokonce napsána pravidelným veršem, od kterého Zahradníček v ostatních básních této etapy upouští. Tato sbírka je rozdělena do dvou částí, první z nich se skládá z patnácti básní, druhá obsahuje čtrnáct básní. V básních nechává Zahradníček doznívat pocity z žalostných událostí druhé světové války.

„Nezapomínám ani jednoho stébla nalomeného

ani jediné slzy dítěte, jež nemůže za nic

a je jich tolik zrovna jako ran.“ (ZAHRADNÍČEK, 2012, s. 24).

Zároveň však hledí do budoucnosti s mírným optimismem a vyhlídkami v obrodu duchovních hodnot a křesťanských tradic.

„Tma křesťanská, tma už citlivá

na rozsvícení poslední svíčky

čihá ze všech stran

zda se snad přece nerozpomeněš. (ZAHRADNÍČEK, 2012, s. 56)

Rouška Veroničina nese název patrně po opakujícím se motivu roušky sv. Veroniky, do které se dle legendy otiskla tvář Ježíše Krista. Nejedná se však o jediný motiv, který se zde opakuje. Opětovně se setkáváme s motivem Piláta nebo Pilátovy ženy.

Sbírka *Rouška Veroničina* by se dala označit za jakousi vsuvku mezi skladby *La Saletta* a *Znamení moci*. *Znamení moci* totiž tematicky plynule navazuje na *La Salettu*. *La Saletta* byla jakousi předzvěstí a varováním před nastupujícím totalitním režimem,

Znamení moci ostře kritizuje tehdejší politické dění. Např. v první polovině skladby se objevuje pan „Nikdo s tváří mroží“, který vládne světu a je zodpovědný za lidské utrpení, což nápadně připomíná Stalina.

Do poslední etapy řadíme verše, které napsal Zahradníček, když byl jako politický vězeň vězněn po devět let v různých věznicích. Jedná se o sbírky *Dům strach* a *Čtyři léta*. Ačkoliv se jedná o básně z vězení, Jan Zahradníček si je během pobytu ve vězení uchovával do paměti a až po návratu je sepsal, a to z toho důvodu, že si vězni u sebe žádné zápisky nesměli uchovávat. (srov. KALISTA, 1988). V obou sbírkách jsou přítomny prvky poetiky, se kterými se u Zahradníčka setkáváme v jeho meziválečné i poválečné tvorbě. Střídá se v nich tedy metrický a volný verš, také přírodní skladby s reflexivními skladbami.

Dům strach obsahuje 41 básní, Zahradníček v nich užívá, jako ostatně ve všech básních ke konci své tvorby, volný verš. Skutečnost, že se jedná o básně z vězení, nám napovídá už sám název, který je jakýmsi synonymem pro vězeňské prostředí. Více než v vyličit ono vězeňské prostředí, se ale Zahradníček snažil do básní, které jsou převážně reflektivního charakteru, vložit své pocity a vzpomínky. Setkáváme se zde s nostalgickými vzpomínkami na Zahradníčkovy dny prožité na svobodě, soustředí se na přírodu a návrat k ní, na jeho domov a rodinu, kterou tolik miloval a na kterou takřka v každé z těchto básní odkazuje. Verše jsou ale také plné naděje pramenící ze Zahradníčkovy neutuchající víry v Boha, k čemuž Zahradníček využívá biblických motivů. (srov. ZAHRADNÍČEK, 1981).

Čtyři léta sestavil Zahradníčkův přítel Bedřich Fučík až po Zahradníčkově smrti. Sbíрка, která je rovněž reflektivního charakteru, vykresluje trýznivá léta, která Jan Zahradníček ve vězení vytrpěl po tragické smrti dvou dcer. Zvláště v první části sbírky narážíme na verše plné bolesti a smutku, hledání smyslu utrpení a snahy smířit se s nenávratnou událostí. Dále v této sbírce, obdobně jako ve sbírce *Dům strach*, Zahradníček často využívá motivů přírody a přírodních jevů, jako jsou např. motivy bouře, deště, větru, ve kterých vnímá Boží přítomnost. Biblické aluze a motivy jsou zde opět hojně zastoupeny spolu se smířlivými a nadějeplnými myšlenkami, což se vzhledem k okolnostem vzniku této sbírky, může zdát paradoxní. (srov. ZAHRADNÍČEK, 1969).

O Zahradníčkových těžkých chvílích strávených za mřížemi se dočteme také v knize *Mezi nás prostřena noc*. Nejedná se o žádnou básnickou sbírku, nýbrž o

korespondenci adresovanou jeho manželce Marii. *Mezi nás prostřena noc* obsahuje 250 dopisů, které svědčí o vnitřních zápasech, se kterými se musel Jan Zahradníček během věznění a odloučení od svých nejbližších potýkat, o jeho neutuchající víře, naději a lásce k ženě, která byla velmi silná a o které Marii v dopisech často ujišťoval. Nabádal ji, aby o něj neměla strach: „*Znovu ti připomínám, aby ses nestrachovala o mne a o mé zdraví, které je čím dál lepší.*“ (ZAHRADNÍČEK, 2008, s. 156) Nalezneme zde však i řádky o každodennosti a praktické připomínky jako „*K tomu ovoci přidej také pastu.*“ (ZAHRADNÍČEK, 2008, s. 156)

3 Básnická skladba *La Saletta*

Zahradníčkova básnická skladba *La Saletta* byla poprvé vydána roku 1947, a to paralelně dvěma nakladatelstvími. V Praze byla vydána nakladatelstvím Vyšehrad, v Brně v Družstvu Moravského kola spisovatelů. *La Saletta* byla věnována spisovateli a knězi Jakobu Demlovi, který byl zároveň Zahradníčkovým důvěrným přítelem.

Autorem doslovu skladby *La Saletta*, který je nazván jako *Pohled*, byl také Zahradníčkův přítel, tentokrát Bedřich Fučík. Shrnul v něm celou Zahradníčkovu tvorbu, vývoj jeho poetiky až došel k samotné skladbě *La Saletta*.

Tato skladba vzbudila mnoho ohlasů u literárních kritiků, nejen z řad Zahradníčkových přátel, a těšila se obrovskému uznání. Autoři oceňovali její naléhavost k aktuálnímu dění, Zahradníčkovu všeobecnou informovanost a rozhled, a zároveň nadčasovost, která se pojila se zjevením Panny Marie a jejích myšlenek.

Název skladby je odvozen od vesničky La Saletta ve francouzských Alpách, kde se 18. září roku 1846 zjevila dětem Melanii Calvatové a jejímu příteli Maximinovi Giraudovi plačící Panna Maria. Panna Maria ohlašovala neštěstí, která mohou přijít, pokud se lidé opět nenavrátí k Bohu a nebudou dodržovat Jeho přikázání.

3.1 Interpretace skladby

Výše představené lasalettské mariánské zjevení, podle sepsání visionářky Melanie Calvatové, vložil zkráceně Jan Zahradníček do knihy *La Saletta* jako jakousi předmluvu této básnické skladby. Samotnou skladbu pak rozdělil do šesti zpěvů.

V prvním zpěvu se ocitáme ve velmi zvláštním, temném a nejasném prostředí, které symbolizuje svět zraněný zlem a zničený válkou.

„Nastal podzim

Bylo po veliké válce, ulice rozbourány

bylo před válkou, ulice postaveny“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 24).

Lyrický subjekt zde také vyjadřuje, jak je onen svět zmatený, je plný bolesti, rozporů a otázek, na které nemůže nalézt odpověď. Zároveň má obavy o budoucnost, která se jeví možná hůře než doznívající minulost. To vše je následkem hříchu a toho, že se lidé odvrátili od Boha.

O několik veršů níže lyrický subjekt zase popisuje La Salettu, kde se zjevila Panna Maria. „*A zatím daleko Babylona*

na jedné zcela obyčejné, nevzhledné, dosud přehlížené hoře“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 25)

Panna Maria, nejen v této skladbě nazvána jako dívenka, paní vznešená, matka zástupů nebo matka krásného milování, přichází k dětem Melanii a Maximinovi. Je zde opakovaně zdůrazněno, že si vybrala velmi prosté a chudé děti, které jsou negramotné, jejich srdce jsou ale však a bezúhonná. Ačkoliv byla krása a vůbec přítomnost Matky Boží pro Melanii a Maximina nejprve zděšující, neváhali s ní rozmlouvat a se zájmem naslouchaly jejím nářkům a poselstvím.

„Výsměch dosti krutý

si tu ztropila Paní

z mudrců, věštců, hadačů, kouzelníků

ze všech, kdo v Paříži, Salamance a Jeně

přecpávají se zdechlinami filosofii

řihajíce pýchou

a zatím jejich slova se potloukají

co nejdále od pravdy“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 26)

Matka krásného milování zde opovrhovala vším, co lidi vzdaluje od Boha. Mudrci, věštcí, hadači a kouzelníci, nesmyslné filosofie... to vše je proti prvnímu přikázání, což znamená, že lidé Boha nekladli na první místo, nýbrž na něj úplně zanevřeli. Místo toho, aby hledali útěchu v Boží náruči, tak se obraceli k těmto světským představám, z čehož pramenil výsměch Panny Marie. Matka Boží dětem sdělovala, jaké další hrůzy mohou svět potkat, pokud se lidé nezřeknou hříchu a nenavrátí zpět k jedinému Bohu.

Druhý zpěv pokračuje velmi obdobně jako ten první. Nalezneme zde ještě výraznější obrazy temna a úzkosti světa vzdáleného od Všemohoucího: „*Dejte nám Krista, znělo to jako pláč*“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 29), úbytku lásky a nového života. Vidíme zde také, jak vzrůstá Beránkův hněv, který však nikdo neslyší či spíše

nechce slyšet. Je zde zase zdůrazněna prostota dvou malých visionářů, Panna Maria také opětovně naléhá k obrácení.

„Nebude-li se chtít můj lid podrobiti

budu nucena upustit rameno Syna svého“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 31)

Lyrický subjekt se v této části skladby také obracel k básníkům celého světa, jejichž varování nikdo neposlouchá, nemají pro koho psát své básně. Bůh se vysmíval lidské pošetilosti a oněm básníkům dával za pravdu.

„Bůh se smál

dávaje za pravdu moudrosti pošetilých, radosti zarmoucených

síle slabých

dávaje za pravdu básníkům

až dneska“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 32).

Ve třetím zpěvu k nám již nepromlouvá zjevení Panny Marie, ale právě lyrický subjekt. V tomto zpěvu nás nevybízí přímo k tomu, abychom se obrátili k Bohu, ale spíše abychom se ohlédli nejen na naše staré viny a hříchy, ale také na odvěké viny lidstva, které jsou nenávratné. Je to ostatně v této skladbě prvně, kdy lyrický subjekt promlouvá přímo k nám čtenářům:

„ó čtenáři pokrytecký

můj bližní, můj bratře“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 36).

Autor nás odkazuje dokonce již k prvnímu hříchu, čímž naznačuje, že každý náš čin má vliv na budoucnost celého světa. V předchozích zpěvech bylo zdůrazňováno, aby se obecně všichni lidé obrátili, v tomto zpěvu se apeluje spíše na jednotlivce a svědomí každého člověka.

„Nikdy nevíme, kterých těl

jsme se dotkli v nebeské trávě

ticha, když ve spánku převracíme

ani kdo na stisk ruky čeká

a když s pohledem kosým

tím bratrem nenávisti a vraždy

se od něho odvracíme“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 36)

Čtenář je zde vyzýván k tomu, aby se zamyslel nad svými činy a změnil své hříšné jednání. Také zde můžeme vidět varování před hrůznými důsledky oněch špatných činů. Lyrický subjekt tak na sebe bere roli proroka, který nás vede, má vroucí promluvu k lidem a předvídá, co může nastat, pokud ono chování nezměníme. Vybízí nás k tomu, abychom si uvědomili, z jakého místa pocházíme, odkud jsme sami sebe vyhnali a kam máme mít snahu se opět navrátit.

„Mezi viníky místo i pro nás je, žalující

trestáme, ale že nevinných nikde není

tvrdostí trestu všichni jsou postiženi

vítězi v poražených, poražení ve vítězích“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 37)

Ve čtvrtém zpěvu se lyrický subjekt opět staví do role proroka a ke čtenáři promlouvá v ich-formě: „*Stojím na planetě naší rychle se otáčející*“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 41) Nacházíme se tedy opět v kosmickém prostoru, ze kterého lyrický subjekt shlíží na zem. Planeta se otáčí, svět je celý převrácený, je v něm jen bolest a chaos. Obdobně jako v předchozích částech jsou zde sčítány hříchy a provinění, ať už ty, kterými se lidé provinili vůči sobě navzájem nebo ty, jimiž ublížili Bohu.

Tento zpěv oplývá, snad více než ty ostatní, biblickými a křesťanskými motivy, např. září slunce autor přirovnává k Betlému a Nazaretu:

„Roj sluncí na prach rozemlet

nepochopitelně září

Jak Betlém a Nazaret

srdci mému“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 43)

Námět lidské viny zde graduje, a tak se na konci tohoto zpěvu setkáváme s jeho ústředním motivem, tedy s motivem kříže. Kříž, který tady ční jako jediný pevný bod značí nevýslovné utrpení, které musel Kristus vytrpět za lidské viny. Stín, který vrhá kříž

na naši planetu symbolizuje vykupitelskou obět' Ježíše Krista, kterou vytrpěl za každého člověka. Ačkoliv jsme se provinili, kříž zůstává znakem spásy a nekonečné Boží lásky k lidem.

„Stojím a stojí Kříž

Nehybný ve svém kmeni

A jeho ramena

Na západ a východ dychtivě vztažená

Letíce výš

Vrhají stín svůj na planetu“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 44)

V pátém zpěvu se setkáváme s velmi zvláštním plynutím času, který neplyne ani pomalu, ani rychle. Pokračuje však v podobném duchu jako předchozí zpěvy, nalezneme zde obrazy zvrácené společnosti plné rozkolu, hněvu a nenávisti. Lyrický subjekt opět promlouvá v ich-formě, vidíme jeho neochvějnou víru a odhodlání jít proti proudu, navrátit se k Bohu, nebýt jako zaslepené stádo, které bezmyšlenkovitě následuje svého vůdce, přičemž si neuvědomuje, že se žene do záhuby. Lyrický subjekt je odhodlán nenásledovat hloupé žvásty, přestože si je vědom hrozícího nebezpečí.

„Nechce se mi, i když by všichni

po hlavě chodili, po hlavě chodit též

třebaže se vydám v nebezpečí

směšnosti pro chůzi svou přirozenou

nechce se mi halekat ano a halekat ne

podle toho jen, odkud fouká

děsím se mravenišť okusujících krabičku od zápalek

děsím se stád

přežvykující od rána do večera

jediný žvást –“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 47)

Zahradníček si velmi dobře uvědomoval závažnost tehdejší situace, uvědomoval si, co se může stát a co mohou lidé ztratit. V tomto zpěvu básník také vzpomínal na dětství, kdy každý z nás byl ještě neposkvrněný, důvěřivý, nezkažený vlivy okolního světa, kdy bychom byli schopni pochopit poselství Panny Marie, které odkázala Melanii a Maximinovi. Tím, že jsme ztratili naši dětskou víru, se můžeme jen obávat přicházejících katastrof.

„Běda, že z pýchy a zoufalství

zavrhli tuto cestu

jedinou“ (ZAHRADNÍČEK, 1947. s. 49)

Lyrický subjekt tímto běduje nad těmi, kteří odmítli Boha a s tím i jedinou cestu ke spáse, má obavy, že je Bůh také odmítne. Zároveň ale těmto lidem projevuje soucit a pochopení, protože Boží odmítnutí vnímá jako to největší možné utrpení a trest.

„takže se bojím, že už nás neuslyší

že už nás neuvidí, jak jim ji ukážeme“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 48)

Závěrečný šestý zpěv je ze všech zpěvů nejobsáhlejší. Na počátku zpěvu promlouvá opět lyrický subjekt, který se již hrozí býti prorokem. Mají se totiž naplnit katastrofy, před kterými byli lidé v předchozích zpěvech varováni.

„Hrozím se prorokovat

hrozím se slova s jediným smyslem

jak sekyra rozpřažená, co může jen zabít.“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 51)

Lyrický subjekt poukazuje také na to, že dokud žijeme, máme šanci se obrátit, změnit naše jednání nebo náš život, milosrdná Boží náruč je pro nás stále otevřená. Po smrti se totiž už nesetkáme s Bohem milosrdným, nýbrž s Bohem spravedlivým, soudcem.

„Vy sliby chyby a hle – kručení v rourách odpadových den ze dne

nám zvěstuje zběsilý úprk před Bohem spravedlivým

z náruče milující do náruče trestající“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 52)

Lyrický subjekt se pak staví do role svědka všech bolestí a hrůz, způsobených tím, že se lidé nechali pohltit materialismem. Pak se staví dokonce do samotného středu dění, bere na sebe odpovědnost za lid a za všechna lidská provinění:

„odpovídám

za vše“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 56)

Tímto se lyrický subjekt připodobňuje Ježíši Kristu a jeho vykupitelské oběti. Křížovou cestou a ukřížováním Ježíše Krista pak vrcholí celá skladba. Tuto oběť lyrický subjekt však nepovažuje za zbytečnou, považuje ji totiž jediný možný způsob, jakým se národ a Evropa může opět navrátit zpět Bohu.

Závěr šestého zpěvu, a vůbec závěr celé skladby by se dal označit za modlitbu. Lyrický subjekt se zde obrací v úpěnlivé modlitbě jak k Ježíši Kristu, tak také k významnému patronovi naší země, svatému Václavovi, na kterého Jan Zahradníček odkazoval v nejednom ze svých děl, aby vyprosil pro celý národ a Evropu obrácení k jejich první lásce, k Bohu. Ježíš Kristus je zde opět nazván Beránkem, jak bývá mimochodem nazýván také v Bibli. Beránek se ve Starém zákoně užíval jako zápalná oběť Bohu. V Novém zákoně je za Beránka označován Ježíš Kristus, který byl obdobně jako starozákonní beránek obětí, ne zápalnou, ale smírnou obětí za hříchy celého světa. Obětoval se, aby svět opět smířil s Bohem Otcem.

„Aby se tak Evropa vrátila k své první lásce

holdujíc Beránkovi

aby se taj můj národ vrátil

svatý Václave“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 57)

3.2 Jazyková stránka skladby

Básnická skladba *La Saletta* žánrově kolísá mezi pamfletem a modlitbou (srov. MED, 2004).

Skladba je typickým příkladem Zahradníčkovy tvorby 40. a 50. let, je psána volným veršem. Každá sloka i verš jsou jinak dlouhé, Zahradníček v této skladbě upustil také od rytmu i rýmu. Taktéž s interpunkcí se setkáme velmi zřídka, verše obvykle nejsou odděleny čárkami ani tečkami, častěji jsou zde využívány pomlčky nebo aposiopese, což jsou nedokončené výpovědi.

Co se týče básnických prostředků, básník zde často užíval např. aliterace, tj. opakování stejných hlásek na počátku po sobě jdoucích slov nebo anafory, tedy opakování slov na začátku po sobě jdoucích veršů, s čímž se můžeme několikrát setkat v každém ze zpěvů.

„že znají, jak se dělá sněhová vločka

že znají, jak se dělá jitro

že znají, jak se dělá úsměv nevinátka“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 26).

Sporadicky můžeme ve skladbě nalézt také epiforu, což je opakování slov na konci po sobě jsoucích veršů.

„přes umlčenost svou já ústa bez hlasu – křičím

Pod okny světadilu ukazují, běžím a křičím“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 57).

Zaměříme-li se na tropy, ve skladbě *La Saletta* nalezneme např. hojně vyskytující se oxymóron, který se v Zahradníčkových předchozích dílech tak často nevyskytoval. Oxymóron je spojení slov, které si významově odporují, vylučují se, což můžeme vidět v této skladbě např. ve slovních spojeních ve druhém zpěvu, moudrost pošetilých, radost zarmoucených, síla slabých. Dále se můžeme setkat např. s přenesenými významy jakou jsou metafora, metonymie, personifikace... Metaforu Zahradníček užíval převážně k líčení přicházejících katastrof, které nám mohou v přeneseném významu připomínat biblické Zjevení svatého Jana, které také líčí dramatickou budoucnost v podobě apokalypsy.

„Slyším ten nářek, slyším zvony, slyším hlas dětí

ale nadarmo –“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 48)

Často se setkáváme také s personifikací, kdy dává Zahradníček různým věcem, situacím či přírodním jevům lidské vlastnosti.

„že jediná slza

kapka z Niagary události

zadržet může běsů spěch“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 52)

3.2.1. Hlavní téma a motivy skladby

Samotný název skladby nás odkazuje k hlavnímu motivu, a to lasalettskému zjevení, který nás provází celou skladbou. Verše o Krásné Paní, hoře La Saletta nebo visionářích Melanii a Maximinovi nalezneme téměř v každém ze zpěvů skladby.

Dalšími opakujícími se motivy jsou motivy z Písma svatého, z Bible, což je u katolického autora více než předvídatelné. Samotná skladba je uvedena latinským citátem z Markova evangelia: „*Misereor super turbam*“, v českém překladu: „*Je mi líto zástupu, neboť již tři dny jsou se mnou a nemají co jíst*“ (Bible, Marek 8,2). Těmito slovy Ježíš neodkazuje na hlad pouze jako tělesnou potřebu, ale také na hlad duchovní. V této básnické skladbě se do Ježíšova postoje staví lyrický subjekt, který si je vědom duchovní vyprahlosti lidí, kteří mnohdy nevědomky touží po Bohu a sytí svou duši pravdami od Boha tolik vzdálenými:

„Mudrci, věštcí, hadači, kouzelníci

překřikovali se navzájem“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 24)

Zůstaneme-li u biblických aluzí, ve skladbě *La Saletta*, nalezneme časté odkazy na významná místa a události Starého a Nového zákona. Hora La Saletta je popisována jako místo daleko Babylona, jehož sláva se vyrovná Araratu, Sinaji nebo Kalvárii, čímž Zahradníček klade důraz na důležitost a význam lasalettského zjevení. Dalšími biblickými městy, které Zahradníček ve skladbě *La Saletta* zmiňoval, jsou např. Betlém a Nazaret, jejichž záři přirovnal k záři slunce, dále posmrtný ráj pojmenoval jako nebeský Jerusalems. Panna Maria je v prvním zpěvu představena jako „*Ta, která nepromluvila od svatby v Káni, mlčíc i na Golgotě*“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 25). Matka Boží v Bibli totiž promlouvá naposledy při příležitosti Ježíšova prvního zázraku v Káni Galilejské a nenalezneme zde žádný její výrok, dokonce ani při Ježíšově ukřižování na Golgotě. Poprvé se tak dává do řeči až s pasáčky Melanií a Maximinem (srov. Bible, evangelia). Zde se značí Zahradníčkova důkladná znalost Bible.

Většina Zahradníčkových děl je kromě biblických motivů bohatá také na přírodní motivy, zvláště pak sbírka *Rouška Veroničina*. Skladba *La Saletta* však také není výjimkou. Zahradníček v této básnické skladbě často líčil oblohu, hory, rostliny či různé přírodní jevy, z čehož je zřejmé, že přírodu vnímal jako neporušené stvořitelské dílo.

„*Léto od nás odcházelo jak dosud žádné léto*

Stmívalo se, růže šly spát“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 25)

Pokud srovnáme motivy skladby *La Saletta* s motivy dalších Zahradníčkových básnických skladeb a sbírek, zjistíme, že co se týče motivů, je jí nejbližší právě básnická sbírka *Rouška Veroničina*. Kromě biblických motivů jsou v obou dílech totožné motivy jako např. motiv plačící oblohy, obavy z budoucnosti, obrazy temna, ticho střídající křik nebo prolínání světa živých se světem mrtvých. *Rouška Veroničina* je jakýmsi dozvukem pro skladbu *La Saletta*, hledí však do budoucnosti s větším optimismem a nadějí v obnovu víry, zatímco *La Saletta* se zaměřovala spíše na děsivou přítomnost a beznadějnou situaci.

Další blízkou sbírkou, co se týče motivů, je sbírka *Znamení moci*, která bývá pokládána za pokračování sbírky *La Saletta*. Skladba *La Saletta* byla jakousi zlou předtuchou, varováním před apokalypsou, hrůzami, které mohou přijít, pokud se lidé nenavrátní zpět k Bohu. *Znamení moci* ukazuje ony hrůzy, před kterými *La Saletta* varovala, z čehož vyplývá, že je sbírka *Znamení moci* bohatá na apokalyptické motivy, které nápadně připomínají biblické Zjevení sv. Jana.

„*Krev Beránka velikonočního skrápěla všechny“* (ZAHRADNÍČEK, 1990, s. 113).

Výrazným rozdílem těchto dvou děl jsou role lyrického subjektu. Skladbou *La Saletta* čtenáře provázel lyrický subjekt, mluvil v ní ke čtenáři, stavěl se do různých rolí... Ve sbírce *Znamení moci* byl však lyrický subjekt prostým pozorovatelem.

Co se týče hlavního tématu skladby *La Saletta*, není jím zjevení Panny Marie negramotným pasáčkům z La Saletty, ačkoliv patří k hlavním motivům skladby. *La Saletta* je odrazem vnitřního postoje Jana Zahradníčka a jeho vnímání světa po druhé světové válce, na který se dívá očima zklamaného křesťana.

Ze sbírky je patrné, že Jan Zahradníček hořce vnímal, že se lidé odvrátili od Boha a od tradičních křesťanských hodnot, na kterých byla vybudována naše společnost. Místo

toho, aby se poučili z hrůzných válečných prožitků a navrátili se zpět k Bohu, hledali útěchu spíše v materialismu, což bylo pro něj nesmiřitelné. *La Saletta* je tak odrazem jeho zklamaných nadějí a varováním směrem k lidstvu, které vlastní vinou upadlo do nicoty.

S motivy hrůzy se setkáváme již v prvním zpěvu, v němž je zřetelný obraz poválečného světa, jak jej vnímal Zahradníček. Autor zde vyjadřuje nejen svá zklamání z válečného prožitku, ale také obavy nebo předtuchy přicházejících hrůz.

„Ty starší tlačila míra, ptali se druha druh

je to minulost doznívající v hrůzách snů

je to budoucnost přicházející v tuchách snů? (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 25)

Tyto verše mohou vyjadřovat Zahradníčkovy obavy z budoucnosti, z nastolení komunistického režimu. Zahradníček tak zasazuje poválečné Československo o sto let zpět nebo vnímá lasalettské zjevení jako proroctví pro konec druhé světové války a poválečné události.

Zahradníčkův odkaz na poválečné nadšení u nás můžeme vidět také ve verších o mudrcích, věštcích, hadačích, kouzelnících, zdechlinách filosofii, jimž se v prvním zpěvu lidé dali do rukou, namísto rukou Božích. To může symbolizovat přicházející komunistickou ideologii.

Na přicházející komunismus, kteří obyvatelé naší země s vděčností a okouzlením přijali, Zahradníček odkazoval také ve druhém zpěvu, kde se obracel k básníkům celého světa, kteří sídlí v hrůze a hrůza v nich.

„Oni nemají už koho varovat

- všichni jsou postiženi

oni nemají už před čím varovat

- všechny obavy se dopodrobna vyplnily

oni nemají už komu žalovat

- nikdo jich neposlouchá (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 33).

Básníci neměli, koho a před čím varovat, protože lidé byli zaslepeni, navíc bylo pozdě, protože lidé umožnili této ideologii, aby nad nimi převzala absolutní moc. Verše

o básnících, kteří neměli komu psát své básně, jsou možným odkazem na cenzuru literárních děl.

Už od roku 1945 byla totiž některá díla cenzurována a „nepohodlní“ autoři a umělci byli vylučováni z české kulturní scény (srov. EMMERT, 2012).

Zahradníček si velmi dobře uvědomoval závažnost tehdejší politické situace, komunistický režim vnímal jako překážku lidské přirozenosti, v němž se lidé museli řídit jeho vybranými vzorci chování, jednání a stávali se jakýmsi loutkami. Z veršů pátého zpěvu skladby *La Saletta* můžeme vyčíst, že si byl Zahradníček vědom také nebezpečí, které mu hrozí, když nebude následovat nastupující režim, přesto měl návrat k Bohu a lidství pro Zahradníčka patrně mnohem větší cenu.

*„Nechce se mi, i když by všichni
po hlavě chodili, po hlavě chodit též
třebaže se vydám v nebezpečí
směšnosti pro chůzi svou přirozenou
nechce se mi halekat ano a halekat ne
podle toho jen, odkud fouká
děsím se mravenišť okusujících krabičku od zápalek
děsím se stád
přežvykujících od rána do večera
jediný žvást – “ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 47).*

Obrazy Zahradníčkových zklamání a beznaděje nás provází celou skladbou. Navzdory tomu ve skladbě zřídka nalezneme paprsky naděje, kterou Jan Zahradníček viděl v Bohu. Návrat k Němu vnímal jako jediné východisko pro tak bezvýchodnou situaci, což dokazuje úpěnlivá modlitba na konci skladby.

*„Abychom na všech stranách s královstvím Božím hraničili
a hnáni k tobě strachem, jenž vábí, láskou, jež se třese
abychom na poušti nepřítomnosti slávy tvé*

nezabloudili

ó Kriste“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 58).

3.4 La Saletta v kontextu básnických reakcí

Jak jsem již výše zmiňovala, Zahradníčkova skladba *La Saletta* vzbudila nemalé množství reakcí u literárních kritiků, kteří oceňovali to, že se Zahradníček nebál vyslovit své zklamání ze společnosti odvrácené od Boha tíhnoucí k materialismu a prorokoval nepříznivý vývoj politické situace u nás (srov. FUČÍK, 1947).

Jan Zahradníček však nebyl jediným básníkem, který se ve svých dílech zabíral těmito tématy. S tématem odklonu od Boha a úpadku do materialistické totality se můžeme setkat také v dílech prozaika Jana Čepa nebo básníka Jana Demla, kterému byla dokonce skladba *La Saletta* dedikována (srov. MED, 2004).

„Báseň La Saletta misty útočností působí jako pamflet, ale svou stavbou (prolínání místa a času) i vyjádřením úzkosti z nového ohrožení se staví vedle Hrubínovy Hirošimy a posledních básní Halasových“ (LEHÁR, 2004, s. 725)

František Hrubín ve své sbírce *Hirošima* sice nereagoval na situaci u nás, nýbrž na tragickou událost z konce druhé světové války. Přesto v této sbírce můžeme nalézt myšlenky podobné těm Zahradníčkovým ve skladbě *La Saletta*. *Hirošima* poukazuje na autorův smutek, bolest a zklamání z války a ze světa, který už nebude jako dřív:

„Slyším, jak starý svět se rozpadá.

Jdu jeho noci. Věrný ponocný.“ (HRUBÍN, 1948, s. 59).

Srovnáme-li sbírku *Hirošima* se Zahradníčkovou skladbou *La Saletta*, Hrubínova sbírka hledí do budoucnosti s větší nadějí než ona Zahradníčkova skladba, která oplývá motivy zklamání a beznaděje. Obdobně jako *La Saletta* je však *Hirošima* nadčasová a varuje lidi před zlem, poukazuje na činy, které mohou mít vliv na celé lidstvo a nutí čtenáře se nad nimi zamyslet, aby se svět stal lepším místem.

František Halas ve své sbírce *V řadě* sice vyjadřoval bolest nad událostmi druhé světové války, ale na rozdíl od Zahradníčka a Hrubína nepsal o obavách z budoucnosti, sympatizoval totiž s SSSR a v této sbírce jim věnoval několik básní, např. básně *Moskvě k narozeninám*, *7. listopad* nebo *Lenin*. Halasova sbírka *A co?* byla sice vydána až roku

1957, po jeho smrti, vznikala ale v letech 1945 až 1949, v období, kdy vyšla také Zahradníčkova *La Saletta*. Ve sbírce *A co?* si můžeme všimnout Halasova prozření a změny jeho postoje, sympatie k SSSR šly stranou, naopak už v této sbírce kritizoval ideologii, ztrátu svobody a zaslepenost lidí.

*„Nechci být masem vzduchu okolo
jak se to líbí jim“* (HALAS, 1957, s. 34).

Tyto verše, které nalezneme na konci sbírky, se podobají veršům ze Zahradníčkovy skladby *La Saletta*:

*„Nechce se mi, i když by všichni
po hlavě chodili, po hlavě chodit též“* (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 47)

Oba básníci tímto kritizovali davové šílenství, kdy lidé hnáni poválečným optimismem slepě a bezmyšlenkovitě následovali ideologii a stávali se tak bezmocnými loutkami v rukou mocných. Halas i Zahradníček tak vyjadřovali nesouhlas a odhodlání vzepřít se režimu, a to navzdory vědomí, že si tím mohou uškodit.

Nejvýraznější obdobu Zahradníčkových pamfletů můžeme nalézt v poválečné tvorbě katolického básníka Vladimíra Vokolka. Spjatost poezie těchto básníků můžeme spatřit hlavně ve významové rovině, Vokolek se Zahradníčkovi podobal nejen kritizujícími verši směřovanými k politické situaci a materialismu, ale také se v nich objevovalo téma odvrácení člověka od Boha, zvláště ve Vokolkově sbírce *Cesta k polední*. V této sbírce můžeme nalézt obrazy zklamaných nadějí křesťana s hlubokou vírou a přesvědčením, které nalezneme také ve sbírce *La Saletta*.

Další ze sbírek, která by se dala označit za blízkou Zahradníčkově skladbě *La Saletta* je sbírka *Vyprodaný čas*, která byla vydána roku 1949. Obdobně jako *La Saletta* je sbírka psána volným veršem, ovšem na rozdíl od Zahradníčka Vokolek užívá rýmu. Sbírkou oplývá také podobnými apokalyptickými motivy a motivy beznaděje. Také, co se týče hlavního tématu, jsou si tato díla blízká. Ve sbírce *Vyprodaný čas* můžeme vidět obraz světa minulého století, obraz světa po válce:

*„je najednou jako po náletu – před náletem
pauza mezi dvojm světlem“* (VOKOLEK, 1949, s. 9)

Svět je zmitán násilím, neláskou a vykořisťováním lidí, kteří ze sebe nechali udělat figurky, se kterými si hráli mocní. V tomto můžeme nalézt myšlenky, jak Zahradníčka, tak také Halase, kteří se tuto společenskou kritiku taktéž nebáli vyslovit.

Podobnost skladby *La Saletta* a sbírky *Vyprodaný čas* můžeme vidět také v tom, že lyrický subjekt si v obou dílech pokládal otázky, na které nemohl nalézt odpověď, snažil se nalézt smysl utrpení a způsob, jak navrátit svět zpět k jeho Tvůrci.

„Kde kde je archa Noemova?

stloukat ji máme znovu a znovu

ze třísek?“ (VOKOLEK, 1949, s. 41).

Tato díla jsou si blízká také z hlediska časoprostoru. V obou dílech se setkáme s velmi zvláštním plynutím času. Ve Vokolkově sbírce čas nezadržitelně ubíhá, přestože se podle ciferníku zastavil a neposunuje se.

„Na hodinách

prázdná náruč rozpíná se spíná“ (VOKOLEK, 1949, s. 14).

V Zahradníčkově skladbě se v jednotlivých zpěvech plynutí času liší, většinou jej nelze jednoduše určit. Pátý zpěv toto zvláštní plynutí velmi dobře vystihuje, čas tam neplyne ani pomalu ani rychle, přesto je všemu dopřán v dostatku, dokonce i uschlému listí nebo kanoucím slzám.

„Chvat hodin

ani pomalu ani rychle“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 45).

Lyrický subjekt v obou z těchto děl shlíží na dění shůry. Ve sbírce *Vyprodaný čas* shlíží z kosmického prostoru a je před ním rozestřena budoucnost jako jakési zvláštní místo. Ve skladbě *La Saletta* zase lyrický subjekt shlíží na svět z naší rychle otáčející se planety.

„Podlaha nikde, nikde strop

dveře se otvírají v hrob“ (VOKOLEK, 1949, s. 43).

Oba básníci kritizovali svět jako místo, ve kterém už pro Boha není prostor, kde je Bůh lidmi úplně přehlížen, kvůli skutečnostem pro ně zajímavějším. Ve Vokolkově

sbírce se svět proměnil v pouť s různými zábavnými atrakcemi. Setkáme se zde s motivy grotesky, kašpárka, maňáskového divadla, ale také obrazu Ježíše Krista, který na pouť přijel se svým stánkem:

„někdo na bídné káře zve nás na své představení

které snad nikdy ani nezačíná“ (VOKOLEK, 1949, s. 75).

Ježíš pro zúčastněné však nepředstavoval žádnou zajímavou atrakci, lidé jej přehlíželi, a tak se svým stánkem místo opustil. V tomto můžeme opět pozorovat také Zahradníčkovy myšlenky, které vnesl do skladby *La Saletta*, v níž popisoval, jak je Bůh opomíjen kvůli věštcům, hadačům, kouzelníkům a zdechlinám filosofii. V obou těchto dílech je svět, který se vzdálil od Boha, odsouzen k zániku.

Na rozdíl od Zahradníčka se Vokolek stranil veršů plných zoufalství a spíše se v nich snažil upozorňovat na upevnění vztahu s Bohem. O totéž se snažil také Zahradníček, nicméně ten oněm sklíčeným výlevům dával oproti Vokolkovi větší průchod.

„zalykám se uprostřed množství neslychaného

jež se na mne hrne se všech stran

jak voda na tonoucího“ (ZAHRADNÍČEK, 1947, s. 53).

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo provést interpretaci a analýzu Zahradníčkovy básnické skladby *La Saletta* a zasadit ji do kontextu básnických reakcí na konec druhé světové války a vývoj politické situace a společnosti po druhé světové válce.

Zaměřila jsem se také na reakce na konec druhé světové války v české literatuře, kdy poezie výrazně dominovala nad prózou a dramatem a představila vybrané autory, zvláště pak autory křesťansky orientované poezie. Pak jsem představila Jana Zahradníčka jako básníka, především jako básníka 40. – 50. let. V těchto letech došlo k proměně Zahradníčkovy poetiky, jeho poezie byla podobně jako díla jiných autorů v té době silně ovlivněna válečným prožitkem, a tudíž jeho díla z tohoto období oplývají motivy temna a beznaděje. Vyjadřoval v nich totiž zklamání nejen z války, ale hlavně z vývoje politické situace a materialistické společnosti.

Tato práce je pak zaměřena hlavně na Zahradníčkovu básnickou skladbu *La Saletta*, která byla vydána roku 1947. Skladba je rozdělena do šesti zpěvů, rozebrala jsem tedy jednotlivé zpěvy této skladby, pak jsem představila její jazykovou stránku, hlavní téma a motivy. Kromě křesťanských a přírodních motivů, kterými oplývají všechna Zahradníčkova díla, jsem představila motivy temna a beznaděje, které kritizují tehdejší politickou situaci. Jan Zahradníček vyjadřoval na pozadí lasalettského zjevení Panny Marie svá zklamání. *La Saletta* je tak odrazem Zahradníčkova vnitřního postoje, jeho zklamaných nadějí a bolesti z toho, že se lidé odvrátili od Boha a přiklonili se k materialismu.

Jan Zahradníček však nebyl jediným autorem kritizujícím tehdejší vývoje společnosti. Zaměřila jsem se tedy také na vybrané autory a díla, která byla Zahradníčkově skladbě *La Saletta* tematicky blízká, přičemž jsem její nejvýraznější obdobu našla v poválečné tvorbě Vladimíra Vokolka.

Seznam použité literatury:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. Vyd. 21. Praha: Česká biblická společnost, 2016. ISBN 978-80-7545-009-8.

ČERNÝ, Rudolf. In ZAHRADNÁČEK, Jan. *Knihy básní.* Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 1006 s. ISBN 80-7106-461-0.

EMMERT, František. *Průvodce českými dějinami 20. století.* Vyd. 1. Praha: Clio, 2012. 320 s. ISBN 978-80-905081-0-1.

FORST, Vladimír, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce.* Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. ISBN 80-200-0468-8.

FUČÍK, Bedřich. *Pohled.* In ZAHRADNÍČEK, Jan. *La Saletta.* Vyd. 1. Brno: Družstvo moravského kola spisovatelů, 1947. ISBN neuvedeno.

HALAS, František. *A co?* Vyd. 1. Brno: Krajské nakladatelství, 1957. 60 s. ISBN neuvedeno.

HRUBÍN, František. *Hirošima.* Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1948. 140 s. ISBN 23-051-64.

JANOŮŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989 I.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2007. 431 s. ISBN 978-80-200-1527-3.

KALISTA, Zdeněk. *Vzpomínání na Jana Zahradníčka.* Vyd. 1. Praha: Obrys, 1988. 64 s. ISBN neuvedeno.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku.* Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8.

MACHALA, Lubomír a kol. *Panorama české literatury. 1, Do roku 1989.* Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2015. 608 s. ISBN 978-80-242-4818-9.

MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu.* Vyd. 2. Praha: Portál, 2004. 238 s. ISBN 80-7178-939-9.

PUTNA, Martin. C. *Česká katolická literatura 1918-1945.* Vyd. 1. Praha: Torst, 2010. 1390 s. ISBN 978-807-2153-916.

ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Vyd. 2. Brno: Blok, 1991. 224 s. ISBN 80-7029-052-8.

VOKOLEK, Vladimír. *Vyprodaný čas*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1949. 84 s. ISBN neuvedeno.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Čtyři léta*. Vyd. 1. Praha: Československý spisovatel, 1969. 108 s. ISBN 22-071-69.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Dům strach*. Vyd. 1. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1981. 93 s. ISBN 0-88781-101-9.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Korouhve*. Vyd. 1. Praha: Jos. R. Vilímek, 1940. 78 s. ISBN neuvedeno.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *La Saletta*. Vyd. 1. Brno: Družstvo moravského kola spisovatelů, 1947. 72 s. ISBN neuvedeno.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Mezi nás prostřena noc*. Vyd. 1. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 333 s. ISBN 978-80-7325-172-7.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Pod bičem milostným*. Vyd. 1. Brno: Edice Akord, 1944. 75 s. ISBN neuvedeno.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Rouška Veroničina. La Saletta. Znamení moci*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1990. 156 s. ISBN 80-7021-047-8.

ZAHRADNÍČEK, Jan. *Svatý Václav*. Vyd. 1. Brno: Edice Akord, 1946. 26 s. ISBN neuvedeno.

ZEJDA, Radovan. *Byl básníkem!: Život a dílo Jana Zahradníčka*. Vyd. 1. Tišnov: Sursum, 2004. 424 s. ISBN 80-732-3077-1.

Anotace

Jméno a příjmení:	Kristýna Kuchaříková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Daniel Jakubiček, Ph. D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Interpretace Zahradníckovy básnické skladby <i>La Saletta</i> v kontextu básnických reakcí na konec II. světové války
Název práce v angličtině:	The interpretation of the poems volume <i>La Saletta</i> by Jan Zahradníček in the context of poets view of the World War II ending
Anotace práce:	Tato bakalářská práce se zabývá básnickou skladbou <i>La Saletta</i> , jejímž autorem je český katolický básník Jan Zahradníček. Práce je zaměřena na analýzu a interpretaci této skladby, a to v kontextu básnických reakcí na konec druhé světové války.
Klíčová slova:	Jan Zahradníček, druhá světová válka, poválečná poezie, <i>La Saletta</i> , reakce básníků
Anotace v angličtině:	The thesis focuses on poems volume <i>La Saletta</i> by the czech catholic poet Jan Zahradníček. The main goal of this thesis is analysis and interpretation of this poem, especially in the context of poets view of the second world war ending.
Klíčová slova v angličtině:	Jan Zahradníček, second world war, post-war poetry, <i>La Saletta</i> , poets view
Přílohy vázané v práci:	bez přílohy
Rozsah práce:	35 stran.
Jazyk práce:	Čeština

